

CERİDE-İ HAVADİS PENCERESİNDEN HİNT İSYANI (1857-1859)

INDIAN REVOLUTION IN TERMS OF CERİDE-İ
HAVADİS (1857-1859)

Aysel ÇELİK SONAR

Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü,
Tarih Bölümü doktora öğrencisi,
ayselceliksonar@gmail.com

10.33537/sobild.2020.11.2.3

Makale Bilgisi

Gönderildiği tarih: 17.04.2020
Kabul edildiği tarih: 08.06.2020
Yayınlanma tarihi: 30.06.2020

Article Info

Date submitted: 17.04.2020
Date accepted: 08.06.2020
Date published: 30.06.2020

Anahtar sözcükler

Ceride-i Havadis Gazetesi;
Hindistan; Sipahi Ayaklanması;
İngiltere; Doğu Hindistan Şirketi.

Keywords

Ceride-i Havadis Newspaper;
India; Sepoy Mutiny; Britain; East
India Company.

Öz

1857 yılında meydana gelen ve "Sepoy İsyanı" olarak da adlandırılan ayaklanma, Hint ahalisi için Batılı sömürü düzenine karşı bir başkaldırı ve özgürlük mücadelesi olarak görülürken; İngiltere ve Avrupa Devletleri gözünde bir grup başıbozuk asi askerin isyanı olarak görülmüştür. İngiltere'nin vermiş olduğu imtiyaz ile Hindistan'da ticari faaliyetler yürütmek için kurulan Doğu Hindistan Kumpanyası, zamanla kuruluş amacının dışına çıkarak siyasi, sosyal, iktisadi, askeri gücü ele geçirmiş adeta özerk bir devlet gibi hareket etmiştir. Kumpanyanın bölgeye geldiği ilk zamanlar izlemiş olduğu ılımlı politikaları terk edip baskıcı bir yönetim uygulaması Hint ahalisinin her geçen gün İngilizlere ve dolaylı olarak Avrupalılara kin gütmelerine neden olmuştur. Doğu Hindistan Kumpanyasının idaresine karşı meydana gelen bu askeri nitelikli ayaklanma çok kısa sürede bir halk hareketine dönüşmüş ve tüm Hindistan'a yayılmıştır. İsyân her ne kadar Hint halkı için istenilen sonuca ulaşamamış olsa da şüphesiz Hindistan'da hem Hint halkı hem de İngiltere Devleti için yepyeni bir dönemi başlatmıştır.

Abstract

The uprising, which occurred in 1857, also known as the "Sepoy Mutiny", while is seen as a rebellion and a struggle for freedom against the Western exploitation scheme for the Indian people; In the eyes of Britain and the European States, it has been seen as a revolt of a group of corrupt rebel soldiers. East India Company, which was established to carry out commercial activities in India through the concession Britian, has taken political, social, economic and military power out of its purpose and acted as an autonomous state over time. The Company abandoned moderate policies that the company first followed when it came to the region after a while, instead of holding moderate policies it applied repressive governance and this situation has led the Indian people to hold grudges against the British and indirectly to the Europeans. This military-qualified uprising against the administration of the Eastern Indian Company quickly turned into a grassroots movement and spread throughout India. Although the rebellion has not reached the desired conclusion for the Indian people, it has undoubtedly started a whole new era in India for both the Indian people and the Britain.

1. GİRİŞ

Tarih boyunca emperyalist devletler sınırlı kaynaklarını arttırmak, gerek maddi gerekse manevi hükümlerliklerini yaymak için çoğu zaman sömürgecilik faaliyetlerine başvurmuş ve doğal sınırlarının çok ötesine geçip kendilerinden daha zayıf devlet ve topluluklar üzerinde egemen olmuşlardır. Özellikle 19.yüzyılda neredeyse tüm Avrupa Devletlerinin Asya, Afrika ve Uzak doğu gibi kendilerinden nispeten yeraltı ve yer üstü kaynakları açısından daha zengin olan ülkelere yöneldiği görülmektedir (Said, 1998: 43). Bu bağlamda 19.yüzyıl İngiltere'sine bakıldığında iktisadi gücünün kaynağını bu sömürü faaliyetlerine dayandırdığı söylenebilir. İngiltere'nin sömürgecilik anlayışını iki temele dayandırmak mümkündür. Bunlardan ilki; Siyasal otoriteye kısmen müdahale edip sadece ekonomik gücü eline almak ikincisi ise Hindistan örneğinde olduğu gibi hem ekonomik hem de siyasal gücü ele almak şeklindedir (Özcan, 2000:299). Bu çalışmada da Ceride-i Havadis gözünden İngiliz menşeli Doğu Hindistan Kumpanyasının, Hindistan'da nasıl bir güç elde ettiği, bu gücü dayandırdığı temel ilkeler, küçük bir isyan olarak başlayıp neredeyse bağımsızlık hareketine dönüşecek ayaklanmanın gelişimi ve ayaklanma sonucunda Hindistan'ın siyasi ve ekonomik olarak İngiltere devletinin yönetimine bağlanması aktarılmaya çalışılacaktır. Çalışmamızda ana kaynak olarak Ceride-i Havadis gazetesi kullanılmakla birlikte diğer kaynaklardan da faydalanılmıştır. Kullanılan ana kaynak Osmanlı Devleti'nde resmi bir gazetenin dışında basılan ilk gazete olmasının yanı sıra Osmanlı dışındaki ülkelerde meydana gelen siyasi, sosyal ekonomik sair gelişmeleri yakından takip etmesi ve yabancı devletlerde muhabir bulundurarak güncel olaylara dönemindeki koşullar göz önünde bulundurularak kısa sürede aktarması açısından önem taşımaktadır.

2. İngilizlerin Hindistan'da Varlık Göstermesi ve Doğu Hindistan Kumpanyası

Tarihi süreçte Hindistan'da varlık göstermeye çalışan pek çok Avrupalı Devlet olmakla birlikte bu devletlerin hiçbiri İngiliz menşeli olan Doğu Hindistan Kumpanyası kadar başarılı olamamış ve etki alanları kısıtlı ticari faaliyetlerin ötesine gidememiştir (Kulke ve Rothermund, 2001: 309-314)¹. İngilizlerin bölge ile ilgili istahlarını kabartan ilk gelişme 1576-1580 yılları arasında İngiliz Kaptan Drake'nin, Ümit Burnu'nu dolaşarak yapmış olduğu dünya seyahati olmuştur. Kaptan Drake, bu seyahatten yüklü miktarda ganimet ile dönmesi İngiliz aristokrasinin bölgenin cazibesini fark etmesine neden olmuştur.1583 yılında bir grup tüccar Kraliçe Elisabet'in icazeti ve Babür İmparatoru Ekber'e Kraliçenin ağzından yazılmış bir mektupla yola koyulmuşlar (Bulut, 2003: 83) ve böylelikle İngilizlerin Hint Okyanusundaki ilk faaliyetleri başlamıştır (Erçin, 2017: 113). Hollandalıların 1595 yılında ümit burnunu

kullanarak Hindistan'a ulaşmaları İngiliz tüccarları heyecanlandırmış ve maceracı tüccarlar 31 Aralık 1600'de İngiliz hükümetini ikna edip Doğu Hindistan Kumpanyasını kurmuşlardır (Tilby, 1911: 4). Kumpanya temelini üç esasa bağlamıştır. Bu esaslar; Diğer İngiliz tüccarları karşısında ayrıcalıklarını ve tekellerini korumak, rakip olarak gördükleri kumpanyaları bölgeden uzaklaştırmak ve satıcı ülkelere alınan malları elde etmek konusunda Doğulu idarelerden aldıkları imtiyazlarının güvenliğini sağlamak şeklinde olmuştur (Bulut, 2003:85).

Kumpanya ilk seferini 1601 Doğu Hint adaları olan Malezya- Endonezya'ya düzenlemiş ve kârlı geçen bu seferin ardından Hindistan ile ticaret yapma faaliyetlerine yönelmiştir (Özcan, 2000: 294). İngiliz hükümetinin desteğini alan kumpanya, Hollandalılar gibi Bantam ve Moluccas'ta Hint basmalarına baharat karşılığında yoğun talep olduğunu görünce Portekizlerin tüm engellemelerine rağmen 1612'de Surat'a gelip Babür İmparatoru Cihangir'den orada bir fabrika kurma izni almışlardır (Stein, 2010:200). 1616 yılına gelindiğinde kumpanya Masulipatam'da ikinci fabrikasını açmış ancak bu fabrika Surat'a Portekizlerden alınarak açılan fabrikanın aksine doğrudan kendi sermayesi ile kurduğu ilk fabrika olmuştur (Anderson, 1916:5). Kumpanya ticari güç elde etmenin yanı sıra askeri açıdan stratejik bir öneme sahip olan Kızıldeniz, Basra körfezi ve Japonya'ya seferler düzenleyerek, İranlılarla birlikte 1622'de Portekiz donanmasını yenerek Körfez bölgesinin ve Hindistan yolunun kontrolünü ele geçirmiş fakat aynı başarıyı Uzakdoğu'da Hollandalılara karşı gösteremediği için Doğu Hint adaları bölgesinden çekilmek zorunda kalmıştır (Özcan, 2000:294).

Kumpanyanın ticari imtiyazlar elde ettiği bölgelerde yerleşim birimleri elde ederek ticari faaliyetlerini idari anlamda da güçlendirmeye başlamış ve Dekken'in doğusunda ticari bir üs kurarak, Malay adalarında da baharat ve biber karşılığında kumaşlar almış ve 1639'da bölgenin hükümdarından ufak bir ödenek karşılığında Madras'ın yönetimini devralmışlardır (Erçin, 2017:115). Kumpanya bu ticari başarısını günden güne arttırmış ve Dekken'den sonra Bengal, Bihar, Hariharpur, Balasor, Hugli, Patna, Kasimpazar'da da ticari faaliyetler göstermiştir (Bayur, 1987: 86-87). 1698 yılına gelindiğinde Kalküta civarındaki üç köyün toprağını kullanma hakkını elde etmiş ve hukuki bir statü de kazanarak ülkenin ticari ve iktisadi ilişkilerini İngiliz tekeline alarak İngiliz hâkimiyetini hissedilebilir ölçüye getirmeyi başarmıştır (Rajput, 1966:72). Aynı dönemde Babür İmparatorluğunun yaşadığı iç çekişmeler, Avrupalıların teknik alandaki uzmanlıkları sayesinde yüksek askeri mevkilere getirilmeleri, yedi yıl savaşlarıyla Fransa'nın bölgede saf dışı kalması gibi nedenler, 1757'de Robert Clive'nin Plassey savaşında elde ettiği zafer

¹ Doğu Hindistan Kumpanyası, dev filolara sahip olan Hollanda ve Portekiz gibi kendi gemilerini yapma ve gemi sahibi olmak yerine özel girişimcilerden gemi kiralayıp, tekne masrafı gibi giderleri karşılamak zorunda kalmayıp, iş bölümü ve uzmanlıkta esnek politikası sayesinde kazanç ve kalıcılık yakaladı. Geniş bilgi için bkz., Hermann Kulke, Dietmar Rothermund, *Hindistan Tarihi*, İmge Kitabevi, İstanbul 2001, s.309-314.

(Harrington, 1994, Malcolm, 1836, Reid, 2017., vd)² İngiliz hâkimiyetini perçinleyen en önemli olay olmuştur. İngilizler ülkenin içinde bulunan kaotik ortamdan faydalanarak Bengal'i daha sonra Bihar'i ele geçirmiş ve karışık konulamaz gibi görünen bu gücü sayesinde 1803 yılında Delhi'ye girerek yönetimi resmen eline geçirmiştir (Vural, 2006:7). 1849 yılına gelindiğinde Hindistan'da bağımsız bir devlet kalmadığı ve İngiltere'nin bölgenin tek hâkimi olarak idari, siyasi, iktisadi askeri gibi her alanda söz sahibi olduğu görülmektedir.

2.1. İsyanın Nedenleri

İngiltere'nin 1750'lerden itibaren Hindistan'ın büyük bir bölümünde egemen olması Hindular açısından pek bir rahatsızlık yaratmazken, Ülkedeki hâkimiyeti kaybeden Müslümanları oldukça rahatsız etmiştir. Zira Müslümanlar kendilerini bir zamanlar bu toprakların fatihi ve valileri olarak görürken şimdi geçim kaynağı bulamamaktan şikâyet ediyor (Hunter, 1871:151-153), önceleri sadece kendine değil, Asya ve Afrika'ya bile kafi miktarlarda eşya sevk eden ve yerli malında önemli bir ticari hacme sahipken artık bu zenginliğin yerini yoksulluğa bıraktığını ve bunun kumpanyanın uyguladığı Hint ürünlerinin ihracatını yasaklamasına bağlıyorlardı (Ağaoğlu, 1929:23). Elbette bu durum Doğu Ülkelerinde iyi bir kumaş, ipek, baharat pazarına sahip olan Hindistan'ın ekonomisini ciddi olarak baltalıyordu. İngilizlerin en yüksek rütbeden en küçük rütbeğe kadar Müslümanları yetersiz olarak görmesinden yakınıyor ve idari kademelerden tamamen uzaklaştırılarak bu kademelere Hinduların getirilmesini hazmedemiyorlardı (Hunter, 1871:151-153). Müslümanların bu dışlanma karşısında takınımış oldukları muhalif tavırlar onları, İngilizlerin nazarında sadece beceriksiz olarak niteliklemeyle beraber aynı zamanda isyankâr bir ulus olarak da konumlandırılıyordu. Bu süreç ekonomik, sosyal ve politik alanlarda Hindistanlı Müslümanların tamamen saf dışı edilmesine yol açmıştır (Şahbaz, 2018:47). İngilizler Hukuk sistemini, vakıflar düzenini tamamen değiştirip, Farsça ve Urduca'yı yasaklayarak bir dil asimilasyonu yapıyor (Bayur, 1987:280)³, Batılı düşünce tarzını giyimden, mimariye,

yemek kültüründen, sofrada adabına kadar (Vural,2015:183) hemen hemen her alanda etkin kılarak Hint halkını adeta kendi benliğinden kopararak Hint-Avrupalı bir insan modeli oluşturmaya çalışıyordu. Gittikçe gerek ordu içinde gerek ahalî arasında iyiden iyiyeye rahatsızlık yaratan bu durum 1857 yılı mart ayına gelindiğinde Hintli Müslüman askerlerin kumpanya nezdinde İngiliz yönetimine karşı isyan bayrağını çekmesine neden olmuştur (Foster:2009)⁴.

Hindistan'da meydana gelen ve "Sepoy İsyanı" (The Reader's Digest Great Encyclopedic Dictionary, 1962:810, Ram, 1911)⁵ olarak adlandırılan ayaklanmalar ile ilgili ilk olarak Ceride-i Havadis gazetesinin 9 Temmuz 1857 yılı 843 numaralı sayısında "Hindistan ahalisinden olup İngiltere Devleti'nin hizmet-i askeriyesinde istihdam olunmakta bulunan sipahi askeri arasında bir süreden beri henüz nedeni bilinmeyen bir husumet vuku bulduğu ve Bengal'de bulunan on dokuzuncu alayın İngiltere'ye karşı isyan ettiği için alayın tamamının dağıldığı, otuz dördüncü alayda da benzer hareketlilikten dolayı bazı askerlerin idam edildiği ve konunun iç yüzünü araştırmak üzere İngiltere Devleti tarafından bir komisyon teşkil edildiği" (Ceride-i Havadis- no: 843, H-17 ZA 1273) haberine yer verilmiştir. Sonraki haberlerde konu ile ilgili verilen havadise göre; Hindistan Kaymakamı, isyan ile ilgili verdiği demeçte asilerin, İngiltere Devleti'nin, Hintli askerlerin mezhebini değiştirmeyi düşündüğünü ileri sürdükleri ancak bu haberlerinin asılsız olduğunu, İngiltere'nin şimdiye kadar olduğu gibi bundan sonrada Hint ahalisinin imtiyaz ve mezhebine karışmayacağına dair vaatlerde bulunarak isyana karışanların cezalandırılacağı ve imtiyazları ellerinde alınarak mallarına el konulacağını duyurmuştu (Ceride-i Havadis- no: 845, H-1 Z 1273). Hindistan kaymakamının vermiş olduğu demeçte her ne kadar din ve mezhep özgürlüğüne bir müdahalede bulunulmayacağı vaat edilmişse de Delhi şehri hükümdarı aksini ileri sürerek, İngiltere Devleti'nin bilcümle Hindistan ahalisinin mezhebini değiştirmeyi planladığı ve onları Hristiyan yapmak istediğini beyan edip sadece Hintli askerlere değil Hindistan ahalisini de isyana davet ederek nerde Avrupalı görürlerse

² I. Baron Clive ve Clive of India, unvanlarıyla da tanınan İngiliz bir tümgeneral olan Robert Clive, Doğu Hindistan Kumpanyasında sıradan bir kâtip olarak göreve başlamış ancak kısa sürede keskin zekâsı ile dikkat çekerek 1747-1748 yıllarında Madras'taki kumpanyada çalışırken yeni kurulmakta olan İngiliz askeri birliğinde Asteğmen olmuştur. 1751 yılında Arcot'u zapt ederek İngilizler için önemli bir öneme sahip olan bu bölgeyi alması onu ordu içinde tanınan rütbeli bir asker konumuna getirmiş ve aynı yıl Bengal'de ki ordu komutanlığına yükselmesini sağlamıştır. İyi bir servet ve şöhret elde ettikten sonra İngiltere'ye dönen Clive, kısa sürede kaybettiği itibari ve servetini yeniden kazanmak için tekrar Hindistan'a dönmüştür. Bir süre Hindistan'da istediği rütbe ve itibarı elde edemese de Bengal Nawab ve Fransızlarla yapılan Plassey savaşında zafer elde etmeyi başarmış ve orduya ve İngiliz politikacılarına Doğu Hindistan Kumpanyasının Bengal'deki üstünlüğünü kabul ettirmeyi sağlamıştır. Ayrıntılı bilgi için bkz., John Malcolm, *The Life Of Robert, Lord Clive*, Vol:2, Spottiswoode Printed, London 1836., *Clive Of India :A Reception History 1767-1940*, <https://www.bristol.ac.uk/medialibrary/sites/history/documents/dissertations/2015windsorclive.pdf> Erişim tarihi (16.11.2019) , Stuard Reid, *The Battle Of Plassey 1757*, Frontline Books, London 2017, Peter Harrington, *Plassey 1757: Clive Of India's Finest Hour*, Osprey Publishing, London 1994., Abdülkadir Azim Aktar, "Plassey Plot In 1757: English Enemy, Marwari Moneybags, French Friendship", Serbian Studies

Research, Vol 7, No:1 (2016) Hermann Kulke, Dietmar Rothermund, *Hindistan Tarihi*, İmge Kitabevi, İstanbul 2001.

³Bayur , Hindistan'daki dil ve kültür asimilasyonunu anlatırken Misyonerlerin "Tanrının bu ülkeyi ora halkını Hristiyan dininin nimetlerinden faydalandırmak için bu görevi İngilizlere verdiğini şeklinde bir inanışa sahip olduklarını ifade eder, Yusuf Hikmet Bayur, a.g.e., s.280.

⁴ Hindistan'da isyanın fitilini ateşleyen ilk olay 29 Mart 1857'de Barakpur'da Mangal Pandey adlı bir şahsın 34.Piyade Emir subayı Teğmen Baugh'a ateş etmesiyle başlamıştır. Bu ilk kurşun Dolayısıyla Mangal Pandey Hindistan Bağımsızlık hareketinin sembolü olmuştur. Geniş bilgi için bkz., Richard Foster, "Mangal Pandey: Drug-Crazed Fanatic Or Canny Revolutionary?", The Columbia Undergraduate Journal of South Asian Studies. erişim tarihi (17.11.2019) <http://www.columbia.edu/cu/cujsas/Volume%20I/Richard%20Forster%20-%20Mangal%20Pandey.pdf>

⁵Sepoy (Sipahi) Doğu Hindistan Kumpanyasının orduda istihdam ettiği çoğunluğu Hindu ve Müslümanlardan oluşan, yerel bölgeden topladığı askerlere verilen isim. Bkz., The Reader's Digest Great Encyclopedic Dictionary, 1962, s.810. Bengal ordusunun yerli bir subayı olan Subedar Sita Ram'ın kendi hayatı ile ilgili kaleme almış olduğu çalışmaya bkz., Sita Ram, *From Sepoy To Subedar*, (edt., James Lunt), Routledge Publishing, London 2017.

katletmelerini duyurmuştur (*Ceride-i Havadis*- no:849)⁶. Hindistan halkının dini istismar konusunda endişe duymasının nedeni Sir Seyit Ahmed Han “1837 yılında Hindistan’da baş gösteren kitlik neticesinde yetim kalan pek çok çocuğun Hristiyan yapıldığını ve İngilizler yönetimi ele geçirirse tüm ülkenin Hristiyan olacağı korkusu taşımalarına bağlamaktadır (Khan 1873:17). İsyanın bir askeri hareket olarak başlaması ancak zaman içinde boyutunu değiştirip bir sivil halk hareketine dönüşmesi, aslında uzun yıllardır yerel halkın İngiliz yönetimine ve dini, kültürel, iktisadi, sosyal asimilasyonuna olan derin nefretin yansımaları şeklinde kendini göstermiş öfkenin yönü sadece İngilizlere değil tüm Avrupalılara dönmüştür. Zira isyan sırasında Hintli isyancılar asker sivil fark etmeksizin gördükleri Avrupalıları öldürmekten hiç çekinmemişlerdir.

Esas itibarıyla bu isyanın ardında yatan pek çok sebep bulunmaktadır. Ancak isyan ateşini tetikleyen en önemli nedenlerin başında İngilizlerin askeri sistemde uygulamış oldukları yanlış politikalar gelmektedir. İngiltere’nin Hindistan’da 30000 İngiliz ve 240000 Müslüman ve Putperestten oluşan bir ordusu bulunmakta (*Ceride-i Havadis*-no 820, Bayur 1987)⁷ sayısal çoğunluk Hint kökenli askerlerde olmasına rağmen rütbe, kıdem ve yetki genişliği İngiliz askerlerine verilmektedir. Örneğin Hintli bir askerin yüzbaşılık rütbesinden daha bir üst rütbeye çıkması mümkün olmayıp ancak maaşına yapılacak zam ile mükâfatlandırılabilirken ordu içinde miralaylık ve binbaşılık gibi bir rütbenin sadece İngiliz askerlerine tanınması Hintli askerler arasında derin bir öfkeye neden olmuştur.

2.2. İsyanın Gelişimi ve Hindistan’ın İngiltere’ye Bağlanması

İsyanın başlangıçta İngiltere yöneticileri arasında çok fazla ciddiye alınmadığını görmekteyiz. Zira Londra Parlamento meclisinde bazı vekillerin bu isyanın kolaylıkla bastırılabilceği ve Başvekil, nasıl bir yol izlemeleri gerektiğine dair önerge sunduklarını ve bunun neticesinde Hindistan asileri üzerine bir miktar İngiliz ve Hint askerinin sevk edilmesine karar verilmiştir. Ancak ilerleyen süreçte durumun basit bir ayaklanmadan çok daha fazlası olduğunun askeri başkaldırının sivil bir halk hareketine dönmeye başladığını anlaşılmaya üzerine İngiltere Bender ve Buşer’de bulunan askerlerinin bir kısmını bölgeye sevk etmeye başlamıştır. İsyan ile ilgili alınan haberlere göre; “Bengal eyaletinde ikamet eden altmış bin kişinin yalnızca otuz bini isyana karışmış olduğu ve isyancıların, Delhi şehrine giderek isyanı oraya da yaymak istedikleri halde Madras ve Bombay’da bulunan orduların kat’a isyana bulaşmayıp İngiltere Devletine bağlılık sözü verdikleri gibi Oud ve Pencap eyaletlerinde bulunan alaylar arasında da bir isyan hareketi vuku bulmadığı kaydedilmiştir” (*Ceride-i Havadis*- no: 846).

⁶Hindistan ahali arasında İngiltere’nin, onların din ve mezheplerini değiştirmeye yönelik faaliyetlerde bulunduğu dair ordudaki askerlere verilen tüfeklerin domuz ve sığır yağı gibi Hint halkı için haram veya kutsal sayılan hayvanların yağları ile yağlandığını bunu kasıtlı olarak yaptıklarını ileri sürmüşleridir. Bkz., *Ceride-i Havadis*- no:849.

Agra kaymakamı tarafından asileri vazgeçirmek ve isyanın yayılmasını önlemek için her kim pişman olurda, teslim olursa affedileceğine dair bir ilan yayınlamıştır. Ancak bu ilan Hindistan kaymakamı tarafından reddedilerek Agra kaymakamının azledilmiştir (*Ceride-i Havadis*- no: 846). İngiltere’nin aslında ilk başta önemli bir hareket olarak görmediği bu isyanın Ağustos ayının ortalarına doğru iyice şiddetlendiği, kolayca bastırılmadığı ve günden güne etki alanının genişlediği görülmektedir. İsyan İngiltere Devletini hayli zor duruma düşürmüştür çünkü aynı dönemde İngiltere, İran ile henüz çok yeni nihayete ermiş olan bir savaştan çıkmış ve ordusunun büyük bir kısmı İran’da olduğu gibi Çin ile de harbin eşliğinde olması İngiltere’nin açmazlarından olmuştur. Bu açmazlar İngiltere’nin, “Çin’e açmak üzere olduğu harbi bir süre ertelemesine Çin’e sevk edeceği askerleri Hindistan’a sevk etmesine neden olduğu gibi daha çok askere ihtiyacından dolayı memlekette tahrir yapılmasına için İngiltere vükelası tarafından parlamento meclisine teklif sunulmuştur” (*Ceride-i Havadis*- no: 849). Yine asker miktarındaki yetersizlikle beraber sevk etmede de bir takım sıkıntılar yaşadığını görmekteyiz. Asker sevkîyatında askeri gemilerden başka tüccar vapurlarına da ihtiyacın arttığı ve Hindistan’a asker taşıyacak tüccarlara öncesinde her asker için 44 lira verilmesine rağmen bu miktarı 59 liraya çıkardığı bilgisi yer almaktadır (*Ceride-i Havadis*- no: 848). Bu beklenmedik isyan ve İngiltere’nin birkaç cephede eşzamanlı olarak muharebelere girmesi gelir-gider hesabında açıklar doğurmuştur (*Ceride-i Havadis*- no: 854).

İngiltere’nin isyanın başında dahli olmadığı halde silahları alınıp görevden uzaklaştırılan 15. ve 65.alayı yeniden istihdam etmeye karar vermiş olması sadece kendi birlikleriyle isyanı batırmayacağını ve isyanın boyutunu anladığını göstermektedir. İsyanın neredeyse her şehre yayıldığı ve zaman zaman çok şiddetli muharebeler yaşanmasına rağmen Pencap gibi ahalisinin çoğunlukla Müslüman olduğu, Madras ve Bombay eyaletlerinde pek isyanlar olmadığı ve İngiltere idaresine itaat edildiği, bu eyaletlerde bulunan Hint askerlerinin İngiltere yönetimine teslimiyette buldukları görülmektedir. Londra gazetelerinden *Ceride-i Havadis* gazetesi aracılığıyla aktarılan habere göre İngiltere’nin, Hindistan’da meydana gelen isyanları bastırmak için Amerika’dan asker talep ettiği ve Hindistan’da daimi olarak tutulmak hasebiyle Afrika’dan cümlesi sekiz on bin kişi olmak üzere zenci adamlar getireceği (*Ceride-i Havadis*-no: 852) ve Hindistan’da kendi hizmetinde kullanmak üzere Afganistan’dan pek çok kişi istihdam etmeye karar verdiği (*Ceride-i Havadis*-no: 877) bilgisi ne yer verilmiştir.

İsyan hareketinin yoğun olduğu ve sadece Haziran ayı içinde yedi büyük muharebe yapılan Delhi şehrinin isyancılar için isyan merkezi olmasının en önemli sebebi şehrin hem Hindistan’ın en kalabalık şehri hem de en eski şehri olmasından ileri gelmektedir (*Ceride-i Havadis*-no: 851). Delhi’de isyanlar devam ederken, Kanpur şehrinde Nana Sahip’in (Roberts 1898), önderliğindeki

⁷*Ceride-i Havadis*-no 820., Hindistan ordusundaki sipahilerin rütbe ve kıdem atlayamamaları ve bundan dolayı yaşadıkları sıkıntılar ile ilgili sürekli olarak İngiliz askerlerine husumet yaşamaları bir rekabet ve sürtüşme içinde olduklarına dair geniş bilgi için bkz., Yusuf Hikmet Bayur, *Hindistan Tarihi III; Nadir Şah Afşar’ın Akanından Bağımsızlık ve Cumhuriyete kadar (1737-1949)*, Ankara 1987.

isyancı kısa süre içinde bastırılarak isyancı aşiretler dağıtılmıştır. Kanpur'daki isyanın kontrol altına alınması İngilizler için avantaj sağlarken, isyancıların motivasyonlarını kaybetmelerine sebep olmuştur. Zira bu bölge tarım ve ziraata son derece elverişli olduğu gibi Kalküta'dan Ganj nehrinin yukarı kısımlarına kadar olan bölgenin kesişme noktası olduğu için stratejik açıdan da son derece önemlidir. Böyle bir şehrin İngilizlerin elinde olması oradaki halk için İngilizlerden nefret etmek için yeterli bir gerekçeydi (Günarslan, 2019:98). İngilizler buradaki isyanı bastırdıktan sonra askeri birliklerinden bir miktarını Kanpur'da bırakıp geri kalan askerleri Delhi'ye bir kısmı Pencap ve Kalküta'ya sevk ederek ve bunlardan başka iki fırka daha asker göndermiştir. Şu ana kadar İngiltere'nin Hindistan'a sevk ettiği askerin sayısının otuz bin olduğu ancak halen daha isyanların kontrol altına alınmadığı görülmektedir (*Ceride-i Havadis-no: 853-854*). Zaman zaman bazı alaylarda da küçük çaplı isyanlar olmasına rağmen bu isyanlar hemen bastırılmıştır. İngiliz basınında bu isyanın bastırılması için İngiliz milletinin birlik olup gönüllü asker olmasına yönelik teşvik edici haberler yapıldığı ve orduya kayıt olacaklara yüz başılık rütbesi verileceği ilan edilmiştir. Bu haberler İngiltere'nin askere ne kadar ihtiyaç duyduğunun bir göstergesidir (*Ceride-i Havadis- no:854*). Esas itibarıyla her ne kadar İngiltere'nin Hindistan'da bulunan İngiliz kökenli ve İsyana bulaşmamış Hint kökenli asker sayısı çok fazla olsa da isyanın yerli halk tarafından da destek görmesi ve Hindistan'ın çok geniş bir coğrafi alana sahip olması bastırılmasını güçleştirmiştir.

Hindistan'da meydana gelen bu isyan pek çok Avrupalı Devlet tarafından da kınanmış ve İngiltere'ye destek verilmiştir. Örneğin Hindistan muharebelerinde hayatını kaybeden asker ailelerine İngiltere ahalisinden bir miktar bağış yapıldığı gibi Fransa imparatoru, İran Şahı (*Ceride-i Havadis-no:872*) Yunan Kralı ve Yunanistan halkı tarafından dahi yardımlar yapılmıştır (*Ceride-i Havadis- no:862*). Avrupalı Devletlerin bu tutumunu kendi sömürgelerinde ilerde yaşanacak herhangi bir isyan durumunda İngiltere'nin desteğini alabilmek ve böyle bir isyanın sömürgelerine cesaret vermesinin engellemek amacıyla olduğu söyleyebilir. Ancak zaman zaman Avrupa kamuoyunda İngiltere'nin bu isyanı bastıramayacağı şeklinde haberler de yer almıştır (*Ceride-i Havadis-no:862*).

Çok şiddetli başlayıp etki alanını bu kadar kısa sürede genişleten isyan hareketinin , etrafına epey isyancı toplayan ve isyanın önde gelen isimlerinden olan Nana Sahip'in, Kanpur'da aldığı yenilgiden sonra adamları tarafından tek edilmesi isyancılar arasında çözümlere sebep olmuştur. Nana Sahip içine düştüğü bu çıkmaz üzerine ailesini ve maiyetinde bulunan bazı adamlarını öldürdükten sonra kendini de öldürmüştür (*Ceride-i Havadis-no: 855*) İngiltere askerlerinin Delhi şehrindeki uzun muharebeler ve pek çok asker kaybına rağmen şehri zapt etmesi ve Delhi Şahı ve ailesinin ele geçirilmesi (*Ceride-i Havadis-no:860*) isyanın büyük kırılma noktası olmuştur. Şah ve oğulları ele geçirildikten sonra oğullarının kurşuna dizilmesine ve kendisinin de Singapur'a nakledilmesine karar verilmiş olmasına rağmen (*Ceride-i Havadis-no:861*) Şahın ilerleyen yaşından dolayı Hindistan'da bir kalede sürgün edilmesine hükmedilmiştir (*Ceride-i Havadis-no:867*). Delhi'de kontrolün sağlanması isyancıların artık toplu hareket etmekten ziyade dağınık birlikler halinde ufak

çaplı çatışmalara girmesine ve başıbozuk bir şekilde sağa sola savrulmalarına neden olmuştur. Bu durum İngiltere'nin işini kolaylaştırmış ve muharebelerle asileri silah kullanarak kontrol altına alma dışında da yollara başvurarak dağıtılan ve yirmi ikinci ve yirmi altıncı alaylardan olup, her kim isyancı arkadaşları hakkında bilgi verirse Çin'e iltica etmelerine izin verileceği beyan edilmiştir. (*Ceride-i Havadis-no:861*) İsyancıların büyük ölçekli olarak bastırılmasıyla birlikte İngiltere'nin, "isyancı sırasında çok fazla zarar gören ve Hindistan'ın makar hükümeti olan Kalküta'da bayındırlık faaliyetlerine başlanmış (*Ceride-i Havadis-no:861*), İsyancıların gasp ettikleri eşyalar İngiltere Devleti başkumandanı tarafından askeri rütbeye göre dağıtılmış (*Ceride-i Havadis-no:865*), Hindistan'a sevk edilen askerlerin ikamet ettikleri yerde yağma yapmaları yasaklanmış (*Ceride-i Havadis-no:881*), telgraf teli inşası, demiryolu inşası yol ve kaldırım gibi bayındırlık faaliyetleri gibi İngiliz memurlar ahaliden vergi tahsil etmeye bile başlayarak" (*Ceride-i Havadis-no:892*) Hindistan'da gündelik hayat akışı yeniden tesis edilmeye çalışılmıştır.

1857 yılında Delhi'nin Kuzeydoğusunda Meerut adlı bölgede başlayan ve sırasıyla Agra, Oud, Rohilkhand, Chinhath, Kanpur, Fetihpur, Lucknow gibi Hindistan'ın dört biryanına yayılan isyan ateşi Delhi'nin zaptıyla birlikte etki alanını yitirerek büyük kanlı çarpışmalar yerini küçük çaplı çatışmalara bırakmıştır. 1859 yılı Mayıs ayına gelindiğinde isyanın ana merkezlerinden Gwalior'da yapılan çatışmalar neticesinde İngiliz birlikleri isyancıları mağlup ederek 2 yıl gibi bir süre devam eden bu ayaklanmayı bastırmayı başarmışlardır (Edwarders 1963:194).

2.3. Hindistan'ın Doğrudan İngiltere Yönetimine Bağlanması

Osmanlı basınında, Hindistan'ın bundan sonraki yönetimine ilişkin resmi olmayan ilk bilgilere, *Ceride-i Havadis* gazetesinin 28 Ekim 1857 yılı 858 numaralı sayısında yer verilmiş olup, Londra'da basılan *Franikal* gazetesinden aktarılan habere göre Hindistan'ın şimdiye kadar kumpanya namıyla idare edilmesine rağmen bundan sonra kumpanya usulü lağvedilerek Hindistan'ın İngiltere'ye bağlanacağı ve İngiltere kraliçesine Hindistan imparatoriçesi unvanı verileceği haberi yer almıştır. Hindistan'ın bundan sonraki idare şeklinin nasıl olacağına ilişkin İngiliz parlamento meclisinin konuyu ele aldığı (*Ceride-i Havadis-no:866*) ve "kumpanyanın lağvıyla Hindistan'ın ahvaline dair bilgi vermek üzere meclisce seçilecek birinin maiyetine bir müsteşar verilerek tayin edilmesine, biri millet biri devlet tarafından olmak hasebiyle iki meclis teşkil olunmasına her meclise dokuz aza tayin edilmesi, devlet tarafından kurulacak meclisin azalarının on sene, millet meclisi azalarının on beş sene ile seçileceği ve seçilecek azaların Hindistan demiryolundan üç bin liralık hisseye mutasarrıf olacaklarına ilişkin teklif azalarca meclise arz edilmiştir" (*Ceride-i Havadis-no:883*). Parlamento meclisine sunulan bu önerge ve meclisce bu önergeye sıcak yaklaşılması Kumpanyayı rahatsız ettiği ve Parlamento meclisine kumpanyanın ne sebeple lağvedileceğine ilişkin soru önergesinde bulunmasına rağmen bir yanıt alamamıştır (*Ceride-i Havadis-no:877*). Yine Parlamento meclisinde gündeme gelen konulardan biri isyanların bastırılmasıyla birlikte Delhi ve Oud isyanları sırasında asilerin elinde bulunan arazi, çiftlik ve emlake Kumpanya tarafından el konularak müsadere

edilmesi millet meclisi azaları ve vekiller arasında bu durumun kanuna aykırı olduğuna dair fikir ayrılıklarına sebep olmuştur (*Ceride-i Havadis*-no: 887). Ancak yapılan düzenlemelerle kumpanyanın elinde bulunan menkul-gayrimenkul tüm mallar İngiltere Devleti Kraliyet hazinesine devredilmiştir.

Parlamento meclisinin Hindistan'ın ıslahatı ile ilgili 71 maddelik bir layiha düzenlediği ancak zaman zaman azalar arasında bazı maddeler üzerinde muhalefetler yaşanmasından dolayı sürecin uzamasına rağmen nihayetinde azalar fikir birliğine varmışlardır (*Ceride-i Havadis*-no: 894). Yapılan görüşmeler sırasında azaların dile getirmiş olduğu bu düşünce oradaki yönetim biçiminin İngiltere Devleti tarafından aslında kabul edilemez olduğunun göstergesidir. "200 seneden beri başta İngiliz vükelasından bir zat ve azası 24 kişiden ibaret Doğu Britanya kumpanyası tarafından yönetilen aşağı yukarı 170 milyon nüfuslu Hindistan'ın idaresinin, memur ve kaymakamların tayin veya azillerin bu kumpanya tarafından yapılmasının yanlış bir idare şekli olduğu ve bu idare şeklinin son bulmasının elzem olduğu" ifade edilmiştir. Yeni düzenlemeye göre: "Meclis reisi İngiltere vükelasından olmak üzere azasının 7'si İngiliz, 7'si Hintli olmak üzere bir meclis kurulmasına, isyanın dile getirildiği gibi İngiltere Devletinin, Hintli askerlerin din ve mezheplerine karşı asimilasyon politikası güdümlüp güdülmeyeceğini araştırmak üzere 6 Ferik ve birkaç azadan ibaret bir komisyon kurulup, üyelerin Hindistan'a gönderilmesine karar verilmiştir" (*Ceride-i Havadis*-no:897, Bayur, 1987:317-322). Böylelikle neredeyse 200 seneyi aşkın bir süredir kumpanya adı altında faaliyetlere başlayıp özerk yapıda bir devlet konumuna gelen Doğu Hindistan Kumpanyasının, Hindistan'daki idari ve siyasi gücü elinden alınmış ve Hindistan resmen İngiltere Devletine geçmiştir.

SONUÇ

İngiltere Devleti'nin belirli şartlara bağlı olarak ticari imtiyazlar verip kurulmasına müsaade ettiği Doğu Hindistan Kumpanyası zamanla nerdeyse kendi başına bir devlete dönüşen; Ekonomiden, sosyo-kültürel hayata kadar her alanda etkin bir konuma gelerek bağımsız bir devlet gibi hareket eder olmuştur. Kumpanyanın bölgede ilk zamanlar uygulamış olduğu esnek, ılımlı politikalar zamanla yerini despotizme bırakarak neredeyse 170 milyon nüfuslu ve dünyanın kültürel, ırksal, mezhepsel çeşitliliğine en fazla sahip olan bu renkli coğrafya insanını görmezden gelip geleneklerine derin köklerle bağlı olan Hindistan ahalisinin inançlarından ve kültürlerinden uzaklaştırıp, değiştirmeye çalışması, idari, askeri alanlarda uyguladığı ayrıcalıklı tutumlar, halkın giderek sadece bu kumpanyanın sömürü aracı haline gelmesi yüzyıllardır biriken büyük bir öfke patlamasına neden olmuş ve 1857-1859 yılları Hindistan tarihinin en kanlı çatışmalarına sahne olmuştur. İsyân görünürde Hindistan ahalisi için başarısızlıkla sonuçlanmış ancak kaybeden sadece Hint ahalisi olmamış kesin bir şekilde kumpanya da kaybetmiştir. İsyânın bastırılması için alınan tedbirler ve çatışmalar insanlık tarihi açısından vicdanlara sığmayacak kıyımlara neden olsa da Hindistan'ın ileriki bağımsızlık hareketi için esin ve cesaret kaynağı olmuştur. Zira bu isyanın üzerinden bir asır geçmeden Hindistan bağımsız bir devlet olarak İngiltere'nin güdümünden kurtulmuştur.

Dönemin önemli yayın organı olan *Ceride-i Havadis* gazetesi Hindistan'da meydana gelen bu isyanı yakından takip etmiş ve dış ülkelerle ilgili verdiği haberlerde isyan ile ilgili bir gelişme olduğunda ilk haber olarak onu aktarmıştır. Göze çarpan önemli bir husus da, gazetenin olaylar ile ilgili gelişmeleri yorum yapmaya değinmeden doğrudan aktarmasıdır. Bu durum gazete sahibinin bir İngiliz olması ve dolayısıyla İngilizlere ait bir kumpanyanın Hindistan'da uygulamış olduğu politikaların eleştirilmesinden kaçındığı fikrini akıllara getirmektedir. Zira 25 sayı boyunca Hindistan'da meydana gelen isyanlara yer vermesine rağmen görüş belirtmeden salt bilgi aktarmıştır. Yine gazetenin izlemiş olduğu bu politika belki de yayınlandığı dönemde Osmanlı basın tarihi açısından ilk özel gazete olması, henüz yaptığı haberleri eleştirecek ya da haberlerine muhalif tutum sergileyebilecek başka bir özel gazetenin olmayışı olayları herhangi bir yorum yapmadan bir siyasi belge niteliğinde aktarmasına da neden olmuş olabilir. Her ne kadar gazete bu yönüyle bazı eksiklikler taşısa da Hindistan'da meydana gelen Sepoy İsyânıyla ilgili başvurulabilecek önemli kaynaklar arasında yer almaktadır.

KAYNAKÇA

Sürelî Yayınlar

Ceride-i Havadis Gazetesi no: 820, 843,845, 846, 848, 849, 851, 852, 853, 854, 855, 860, 861, 862, 865, 866, 867, 872, 877, 881, 883, 887, 892, 894, 897.

Kitap ve Makaleler

- AGAOĞLU, A. (1929). *İngiltere ve Hindistan*, İstanbul: Cumhuriyet Matbaası.
- AKTAR, A. (2016). "Plassey Plot in 1757: English Enemity, Marwari Moneybags, French Friendship", *Serbian Studies Research*, Vol 7, No:1 ss.167-185. (Erişim Tarihi:17.11.2019).
- ANDERSON, G. (1916). *British Administration in India*, New York: Macmillan and Co. Ltd.
- BAYUR, Y.B. (1987). *Hindistan Tarihi, Nadir Şah Afşar'ın Akınından Bağımsızlık ve Cumhuriyete Kadar (1737-1949)*, C.III, Ankara: TTK.
- BULUT, Y. (2003). "Hindistan'da Sömürgecilik, Oryantalizm ve William Jones", *Sosyoloji Dergisi*, 3.Dizi, S.6, 71-116. Erişim Tarihi:17.11.2019.
- CLİVE, A.W. (2015). *Clive Of India: A Reception History 1767-1940*, University of Bristol, Departmen of Historical Studies, 2015. Erişim tarihi 16.11.2019. <https://www.bristol.ac.uk/media-library/sites/history/documents/dissertations/2015windsorclive.pdf>
- DİCTIONARY, (1962) The Reader's Digest Great Encyclopedic Dictionary. Vol 2. Oxford University Press.
- EDWARDERS. M. (1963) *Battles Of The Indian Mutiny*, London: B.T. Batsford Ltd.
- ERÇİN, A. (2017). "İngiliz Doğu Hindistan Kumpanyası ve Kumpanyanın Ticari Faaliyetleri", *Çeşm-i Cihan: Tarih Kültür ve Sanat Araştırmaları E-Dergisi*, Cilt 4, S.2, 111-133.

- FOSTER, R. (2009). "Mangal Pandey: Drug-Crazed or Canny Revolutionary?", *The Columbia Undergraduate Journal of South Asia Studies*. <http://www.columbia.edu/cu/cujisas/Volume%20I/Richard%20Forster%20-%20Mangal%20Pandey.pdf> Erişim tarihi: 17.11.2019.
- GÜNARSLAN, H. (2019). "1857 Hint İsyanı: Kanpur Katliamı ve Lucknow Mücadelesi", *Medeniyet ve Toplum Dergisi (METDER)*, Cilt.3; Sayı.1; 2019, 91-110.
- HARRINGTON, P.(1994). *Plassey 1757: Clive Of India's Finest Hour*, New York: Osprey Publishing.
- HUNTER, W.W., LL.D. (1871). *The Indian Musulmans*, London: Trübner and Company.
- KHAN, S.S.A. (1873). *The Cause of the Indian Revolt*. Medical Hall Press, Benares.
- KULKE, H., ROTHERMUND, D. (2001) *Hindistan Tarihi*, İstanbul: İmge Kitabevi.
- MALCOLM, J.(1836). *The Life Of Robert, Lord Clive*, Vol:2, London: Spottiswoode Printed.
- ÖZCAN, A.(2000) "İngiltere", *DİA*, C.22, İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı İslam Araştırmaları Merkezi, 299-302.
- ÖZCAN, A.(2000) "İngiliz Doğu Hindistan Kumpanyası", *DİA*, C.22, İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı İslam Araştırmaları Merkezi, 294-295.
- RAM, S. (2017). *From Sepoy To Subedar*, (edt. James Lunt), London: Routledge Pub. <https://archive.org/details/in.ernet.dli.2015.38444/page/n3/mode/2up> Erişim tarihi: 18.11.2019.
- RAJPUT, A.B. (1966) "Pakistan Kültürünün Temelleri", *Hayat Tarih Mecmuası*, II/9 (Ekim 1966).
- REID, S. (2017). *The Batle Of Plassey 1757*, London: Frontline Books.
- ROBERTS, F.S. (1898). *Forty-One Years In India*, London: Macmillan and Company.
- SAİD, W.S. (1998). *Kültür ve Emperyalizm*, İstanbul: Hil Yay.,
- STEİN, B. (2010). *A History Of India*, London: Wiley-Blackwell Ltd Publication.
- ŞAHBAZ, D. (2018). "Seyyid Ahmed Han'ın Pakistan İdeolojisinin Oluşumuna Katkıları", *Nüşa*, 2018;(47), 109-126.
- TILBY, A.W.(1911), *The English People Overseas British India 1600-1828*, Vol II, London: Constable and Company Ltd.
- VURAL, S.(2015) "Sipahi Ayaklanmasının Siyasi Sebepleri", *Belgü Dergisi*, S.2, 181-202
- VURAL, S.(2006). " Hindistan'da İngiliz Yönetimi", Basılmamış Doktora Tezi, T.C. İnönü Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı Genel Türk Tarihi Bilim Dalı, Malatya: 2006.